

Two inlägg om televerket, optiska kablar o

Monopolens tid ute

Av Tomas Ohlin

"För mig är ett bibehållet nätmonopol i Sverige en självklarhet!". Orden är John-Olle Perssons i en färsk rapport till regeringen om förhållandet mellan televerket och L M Ericsson. Regeringen tycker likadant. Det framgår ur den proposition om telefrågor som just har lagts på riksdagens bord.

Tomas Ohlin är fil. lic. och ledamot av datadelegationen (fp). Per-Erik Boivie och Henrik Löfström skrev 26/3.

En sådan inställning avviker klart från den internationella utvecklingen. Där genomförs f. n. en uppdelning av ansvaret för telenäten i en lång rad länder.

Ofta kallas en sådan uppdelning för liberalisering. I vissa länder provar man dessutom att direkt sälja ut offentlig televerksamhet på den privata marknaden, mah privatiserar. Det är värt att hålla i minnet att liberalisering och privatisering är två olika saker. Man kan liberalisera med eller utan privatisering.

Miljoner datoranvändare

Ar frågan om hur vi ska ha det med våra telenät en sak av begränsat intresse? En sak för några tekniker? I en rapport från Statistiska Centralbyrån av jan. 1985 konstateras att vi har 1.9 miljoner datoranvändare i vårt land, och att nästan exakt en miljon människor i vårt land använder datorer regelbundet i sitt arbete.

De flesta av dessa använder telekommunikation. Och ur en rapport från Datadelegationen av okt. 1984 framgår det att vi då hade ca 150 000 hemdatorer i vårt land, varav åtminstone 15 000 kan kopplas in på telenätet. Antalen ökar.

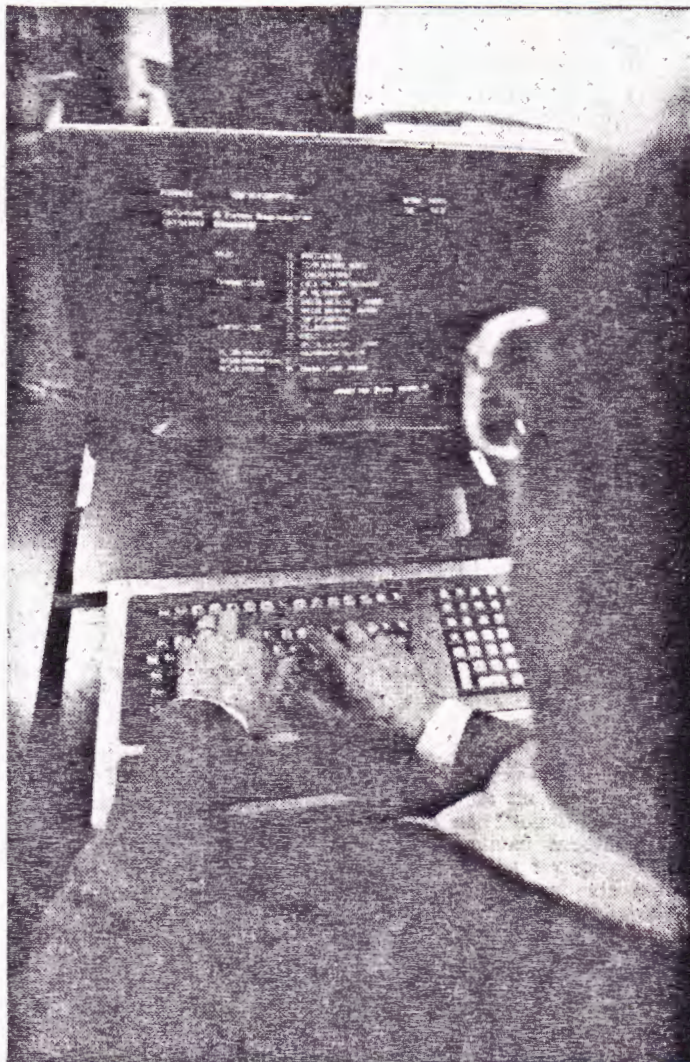
Man kan hävda att frågorna om telenäten och televerkets roll i detta snart är en fråga av minst samma allmänintresse som frågorna om TV-innehåll och hur vi ska ha det med Sveriges Radio.

Olycklig obalans

Vilken uppmärksamhet ägnas data- och telefrågorna? Regeringen söker smita ifrån dem — av brist på engagemang?

Med pukor och trumpeter lanserar man en satsning på datautrustningar i gymnasieskolorna: 15 miljoner per år i fyra års tid. Trots att jämförbara länder relativt sett satsar tiofalt mer, uppstår en diskussion — behövs eleverna så mycket datorer, blir inte teknikberoendet för stort?

Samtidigt meddelas — nästan

I en rapport från Statistiska centralbyrån i år konstateras att vi har nära 2 miljoner datoranvändare i vårt land. Man kan hävda att frågorna om telenäten och televerkets roll i detta snart är en fråga av minst samma allmänintresse som TV och hur vi skall ha det med Sveriges Radio, menar Tomas Ohlin. Foto: INGVAR KARMHED

munikationsteknik var exklusiv och mycket dyr. Man tyckte då inte det fanns förutsättningar för en fungerande telemarknad.

Så är det inte längre. Dagens situation kännetecknas av att teleprodukter och andra produkter från den allt intensivare privata dataindustrin tekniskt smälter samman i generell användbara apparater. Det blir då inte längre möjligt att upprätthålla separata organisatoriska former för data och tele. Någon måste gå sig. Och — något förklarligt — eftersom ingen vill nationalisera dataindustrin, och dessutom dataföretagen har starka inslag av internationellt kapital, som knappast låter sig monopoliseras, så får de nationella telemonopolen stryka på foten.

leservice över övre Norrland som över Stockholm.

Ingen klar gräns

Det första motivet, effektiviteten, talar för att marknadskrafterna skulle få ett avgörande inflytande. Det andra, det sociala medvetandet, kräver fördelningspolitiska åtgärder. Vi måste ha ett system som tillhandahåller en grundservice över hela landet, och som är stabilt i blåsväder.

Det finns knappast någon perfekt organisatorisk modell för detta. Den ibland nämnda parallellen med vägtransporter hållar. Mellan allmänna vägar och de fordon som använder vägarna finns en klar gräns. Alla vet vad som är väg och vad som är bil och buss, och olika organi-

Olycklig obalans

Vilken uppmärksamhet ägnas data- och telefrågorna? Regeringen söker smita ifrån dem — av brist på engagemang?

Med pukor och trumpeter lanserar man en satsning på datautrustningar i gymnasieskolan: 15 miljoner per år i fyra års tid. Trots att jämförbara länder relativt sett satsar tiofalt mer, uppstår en diskussion — behöver eleverna så mycket datorer, blir inte teknikberoendet för stort?

Samtidigt meddelas — nästan i tysthet — att televerket får klartecken för sin treåriga utbyggnad av telenätet för 20 miljarder. Och uppmärksamheten är nästan obefintlig.

En sådan obalans är olycklig. Vi måste föra en diskussion om hur vi ska använda våra så dyrt hopsamlade skattemedel.

Stick i stäv

Tillgodoses våra medborgares och företags behov av telefoni och datakommunikation bäst i nuvarande monopolmiljö?

Vi har etableringsfrihet för telenät i vårt land. Vem som helst får bygga telenät. Det innebär att konkurrens i princip kan råda för anläggning av nät. Men med gjorda och planerade jätteinvesteringar från televerket blir den konkurrensen en chimär. Ingen har råd att hålla emot. Televerket får då ett faktiskt nätmonopol — förutom de monopol det redan har. Telemopolen stärks alltså.

Detta går stick i stäv med vad som sker i andra länder.

Vidgad konkurrens

I USA har man för snart två år sedan från sitt centrala telemopol AT&T avskilt sju regionala telefonföretag, och samtidigt infört vidgad konkurrens på telemarknaden. De första rapporterna från denna liberaliseringsreform visar på förbättrad lönsamhet för de berörda företagsdelarna.

I Japan — där man satsar oerhört på telekommunikation — har man beslutat att detta år verkställa en uppdelning av sitt "televerk", NTT. Successivt kommer man också att till privata intressen sälja ut delar av NTT.

I England har man redan genomfört en sådan privatisering. Halva British Telecom har förra året sålts — till en för engelska staten icke oväsentlig inkomstförstärkning på 4 miljarder pund. Och existerande och nya teleföretag ökar tempot. En miljardorder på ett digitalt telefonsystem har just gått till Ericsson. Det hade knappast skett för några år sedan.

Den norska regeringen håller just på att fatta beslut om att införa vidgad telekonkurrens, och bilda ett särskilt statligt företag för försäljning av teleprodukter.

Flera andra länder befinner sig i liknande situationer.

Ideologi inte skälet

Skälet till denna våg av marknadsorientering på teleområdet är inte ideologiskt. Den liberalisering som märks är i stället frukten av en intensiv teknisk/ekonomisk utveckling på elektronikområden. Telemopolen tillkom vid en tid då kom-

situationer uppstod där teleprodukter och andra produkter från den allt intensivare privata dataindustrin tekniskt smälter samman i generellt användbara apparater. Det blir då inte längre möjligt att upprätthålla separata organisatoriska former för data och tele. Någon måste ge sig. Och — något förenklat — eftersom ingen vill nationalisera dataindustrin, och dessutom dataföretagen har starka inslag av internationellt kapital, som knappast låter sig monopoliseras, så förde nationella telemopolen stryka på foten.

Denna utveckling märks även på andra kommunikationsområden. Flyget, järnvägarna m. fl. måste alla arbeta i en miljö av ökad konkurrens, vilket får organisatoriska konsekvenser.

Missbruket monopolställning

På teleområdet ser många länder vidare ett klart politiskt behov av att direkt främja industriell televerksamhet. Det ger viktig sysselsättning. Utbyggd telefoni ger också gynnsamma villkor för social kontakt i landet. Med aktiv teletaxepolitik kan man dessutom effektivt främja olika sociala och regionala intressen.

Det svenska televerket har framgångsrikt byggt ut vår rena telefoni, det ska villigt erkännas. Våra telefonsamtal fungerar tekniskt bra. Men på andra områden har man varit mindre lyckosam. De osäkra telefonräkningarna är ett färskt exempel. Vidare har man missbrukat sin monopolställning vad gäller provning av apparater som konkurrerar med televerkets egna produkter.

Man har motarbetat marknadsutvecklingen på modemsidan, man har utnyttjat sitt monopol till att skaffa sig försprång beträffande apparater för teletex. Man har fördröjt utvecklingen av videotex, och sedan själv skaffat sig taxefördelar. Man har motsatt sig en rimlig utveckling på abonnentväxelsidan.

Allt detta hade knappast skett om man inte haft sitt monopol att luta sig mot.

Kraftigt försprång

Och nu vill televerket bygga ut bredbandskablar över vårt land i ett intensivt tempo, i hopp om att hinna få ett kraftigt försprång till den tid då det — förutom för kabel-TV — har utvecklats en efterfrågan på bredbandstjänster.

Vill vi ha det på det här viset?

Dels vill vi naturligtvis att telekommunikation ska vara effektiv och pålitlig, och att den ska kunna erbjudas till så låga kostnader som möjligt. Men dessutom är det ett rättvisekrav att våra telekontakter ska vara tillgängliga över hela landet, för privatpersoner såväl som för företagare. Dessa två övergripande motiv kan delvis stå i motsatsställning till varandra. Det är svårt att lika kostnadseffektivt kunna erbjuda te-

lefoner, datorer och andra produkter till alla delar av landet. Krafterna skulle få ett avgörande inflytande. Det andra, det sociala medvetandet, kräver fördelningspolitiska åtgärder. Vi måste ha ett system som tillhandahåller en grundservice över hela landet, och som är stabilt i blåsveder.

Det finns knappast någon perfekt organisatorisk modell för detta. Den ibland nämnda parallellen med vägtransporter hållar. Mellan allmänna vägar och de fordon som använder vägar finns en klar gräns. Alla vet vad som är väg och vad som är bil och buss, och olika organisationer kan svara för dessa olika delar.

På teleområdet är inte så, det finns ingen klar gräns mellan själva nätet och de tjänster som använder nätet. Den tekniska grundservicen som administrerar och utvecklar nätets användning — organiserar databaser, mäter datamängder, debiterar m. m. — sköts av generella datorer.

De kan lika gärna arbeta utanför som inom nätet. Kunderna kan sköta det själva, om de vill. Ett annat exempel är funktioner för att skydda överföring av känsliga eller hemliga uppgifter. Detta kan ske med kryptering eller med s. k. scrambling, antingen inbyggt i nätet eller som separata tjänster vid sidan av.

Begränsa expansion

Det är heller inte fråga om ett enda telenät i landet. Det finns andra sätt att sända data och program än på koppartråd eller per koaxialkabel: optiska fiber, radiolänk, satelliter m. m. För detta finns många intresserade parter. Det finns alltså redan från början flera spelare på bollenplanen.

Allt detta måste tekniskt avspeglas i organisationsformen för vår telekommunikation. Det är fråga om att finna en kompromiss mellan marknad och ett visst samhällsinflytande.

Televerkets nuvarande ohämmade expansion måste i alla händelser begränsas. Som några av oss framhållit så många år nu, är det djupt olyckligt med dessa sammanblandningar av myndighet och marknad.

Väldig styrka

Televerket representerar för närvarande en väldig ekonomisk och personell styrka. De facto bestämmer man själv i många frågor, utan att fråga sina politiska huvudmän. Man lyssnar dessutom alltför sällan på sina kunder.

Som ett alternativ kan vi tänka oss en organisation där en telemyndighet ser till fördelning av nationellt knappa teleressurser (som t. ex. radiofrekvenser och utrymme på äldre kablar), sköter taxepolitiken, handhar standarder och normer m. m. Utöver detta är det önskvärt att finna en form för konkurrens mellan ett riksnät och olika privata nätformer.

Är detta en bra och rättvis modell? Regeringen vill inte ta itu med telefrågorna. Men något måste ske.